

ФІКЦІЯ ЯК ТЕХНІКО-ЮРИДИЧНИЙ ПРИЙОМ НОРМОТВОРЧОСТІ

Ігор Петрович ДРОГОРУБ,

*аспірант Харківського національного
університету внутрішніх справ*

Фікція як особливий техніко-юридичний прийом правової регламентації є, таким чином, соціальною категорією, за допомогою якої свідомо створене хибне положення наголошується існуючим і набуває обов'язковий характер внаслідок відображення його в законі.

Фікція як засіб юридичної техніки – це універсальний техніко-юридичний прийом розробки норм права, що складається у визнанні неіснуючого положення існуючим, який має особливе цільове призначення в механізмі правового регулювання суспільних відносин і який є одним із засобів подолання стану невизначеності в правовому регулюванні. В цілому фікції є способами, які забезпечують економію юридичних засобів. [1, с. 13].

В. Косович зазначає, що на основі «абстракції-ідеї» конструюються нові правові утворення – правові категорії й поняття, що не мали раніше аналогів ні в науці, ні в нормотворчій практиці [2, с. 50]. Цей метод лежить в основі вироблення нетипових юридичних конструкцій (наприклад, «склад правопорушення», «структура адміністративного процесу»), юридичних фікцій (наприклад, «процесуальні строки»), презумпцій (наприклад, презумпція невинуватості) і є важливим засобом законодавчої техніки [2, с. 50].

О. Гуртовенко вказує, що юридичні фікції є прикладом застосування в юриспруденції конвенціонального методу (методу домовленостей), який, спрощено кажучи, полягає у формулі «як ми довільно для зручності домовилися, так воно і буде» або «як колись люди довільно для зручності домовилися, так воно і буде», оскільки ситуація дозволяє або вимагає певних умовностей, довільних домовленостей [3, с. 121-122]. В юриспруденції конвенціональний метод, зокрема юридичні фікції, відкриває для людини широкі можливості і застосовується напевно ширше, ніж в інших сферах людської діяльності, що викликано потребою у зручності, оперативного юридичного регулювання суспільних відносин [3, с. 121-122].

О. Уляновська пише про те, що не зважаючи на те, що даний засіб юридичної техніки застосовується практично у всіх галузях права, в кожній галузі юридичні фікції виконують різні функції і реалізують різну політику законодавця [4, с. 8]. Юридична фікція відіграє важливу, а деколи і виняткову роль в процесі законотворчості, проте її використання доцільне лише у випадках, коли іншими способами досягнення поставлених цілей неможливе [4, с. 8].

Н. Стецик виокремлює параметри якості нормативно-правового акту. Серед них, автор називає: компетенційну, нормативно-правову та документальну складові. А також називає певні засоби правотворчості, зокрема, мовні, документальні та спеціально-юридичні. До останніх належать фікції [5].

В. Яслик та І. Гатала пишуть про те, що природа юридичних фікцій обумовлює логіку самої норми-фікції, структурно-смыслову єдність її елементів – гіпотези (умова дії фікції) і диспозиції (зафіксоване помилкове положення) [6, с. 836].

І. Шутак дає розширене визначення ролі правових фікцій у нормотворчій діяльності: норми-фікції, як і інші норми права, закріплюються в нормативно-правових актах (законах) і виступають загальнообов'язковими приписами [7, с. 157]. Окрім загальних рис, норми-фікції мають ряд специфічних ознак, основним з яких є те, що для свого об'єкту регулювання вони виділяють ті обставини, котрі знаходяться в стані непоправної невідомості або нерозв'язної відомості і надають їм значення юридичних фактів [7, с. 157]. Їх спеціально деформуючий характер полягає: а) у штучному застосуванні або прирівнянні одне до одного таких понять та обставин, які в дійсності різні чи навіть протилежні; б) у визнанні реальними неіснуючих обставин і запереченні існуючих; в) у визнанні існуючими обставин і ситуацій до того, як вони стали існувати насправді, чи виникли пізніше, чим це було в дійсності [7, с. 157]. Призначення фікцій, як засобу законодавчої техніки в тому, щоб поєднувати вимоги законодавчої політики і забезпечувати оптимальні засоби технічного оформлення правових норм за допомогою правових конструкцій, завдяки яким право набуває системні якості і стає високоорганізованим регулятором суспільних відносин [7, с. 157].

На думку І. Бабіна, існує різниця між фікцією – законодавчою технікою і фіктивними нормами: фікція – це засіб законодавчої техніки, в той час, коли фіктивна норма закріплює зовнішньо реальне, можливе в принципі положення, але положення це в силу якихось причин не реалізується [8]. Норми, що містять формальні правові можливості, які не мають потенціалу реалізації, можуть з'являтися в результаті правової похибки [8].

В процесі правотворчої діяльності законодавець звертається до фікції у двох вимірах: 1) фікція, як засіб юридичної техніки, до якого законодавець звертається в особливих випадках; 2) фікція, як особливий вид норми права (норми-фікції), які своїм існуванням усувають стан невизначеності або замінюють вже існуючі обставини у відповідності до волі законодавця. Оскільки, фікція займає особливе місце серед інших елементів правотворчого процесу, вона потребує обов'язкової легалізації у законодавстві про нормотворчу діяльність та юридичну техніку, яке має з'явитися у вітчизняній правовій системі.

Список використаних джерел:

1. Борщевський І. В. , Гринь О. Д. Поняття та класифікація правових фікцій у сучасній правовій науці. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Сер. Право. 2021. Вип. 67. С. 11-14.
2. Косович В. «Правові припущення» як засіб створення досконалих нормативно-правових актів України. Науковий вісник Чернівецького університету. 2013. Вип. 44 С. 44–52.
3. Гуртовенко О.А. Щодо запровадження кримінальної відповідальності юридичних осіб. Актуальні проблеми держави і права: Зб. наук. праць Національного університету «Одеська юридична академія». 2011. Вип. 59. С. 112 – 121.
4. Уляновська О.В. Фікції в правовій системі України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.01. Одеса: ОНЮА, 2010. 23 с.
5. Стецик Н.В. Судова правотворчість: загальна характеристика. URL: http://www.lsej.org.ua/6_2022/36.pdf.
6. Яслик В. І. , Гагаа І. Ю. Правові фікції в законодавстві: теоретико-прикладний аспект. Юридичний науковий електронний журнал. 2021. № 11. С. 834-837.
7. Шутак І. Д. Юридична техніка : курс лекцій. Івано-Франківськ : Лабораторія академічних досліджень правового регулювання та юридичної техніки. Дрогобич : Коло, 2015. 228 с.
8. Бабін І.І. Використання юридичних фікцій в податковому праві. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/47617?locale=en>.